

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

SPIJBELEN IN VLAANDEREN

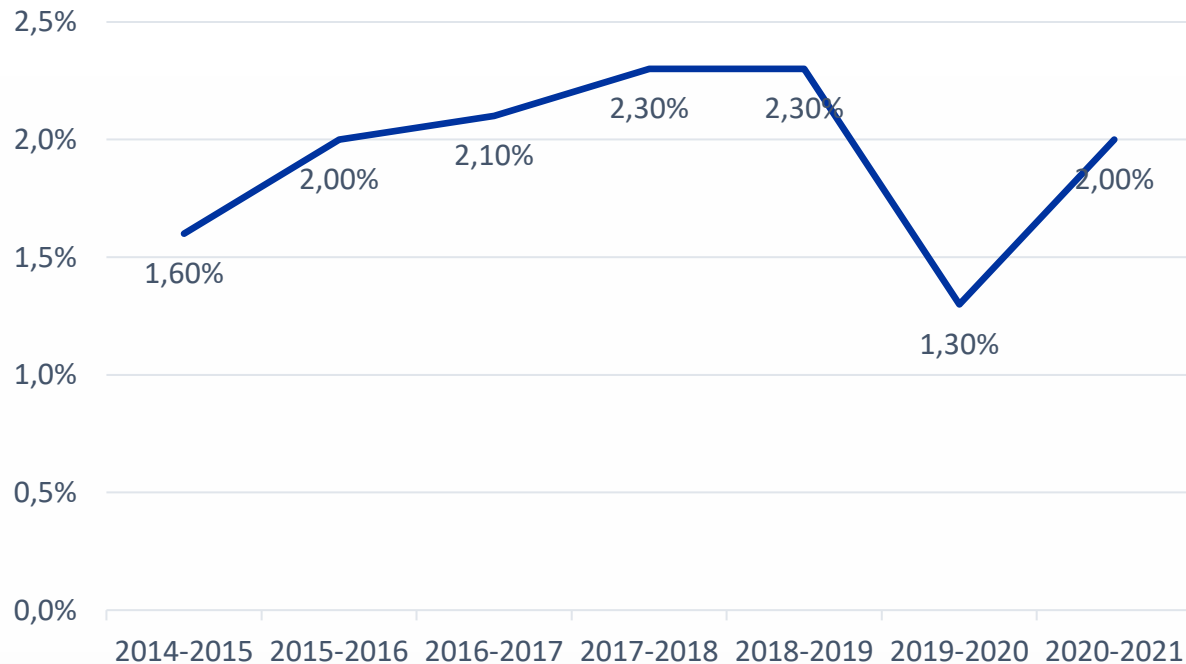
HOE MAAKT DE SCHOOL HET VERSCHIL?

Gil Keppens

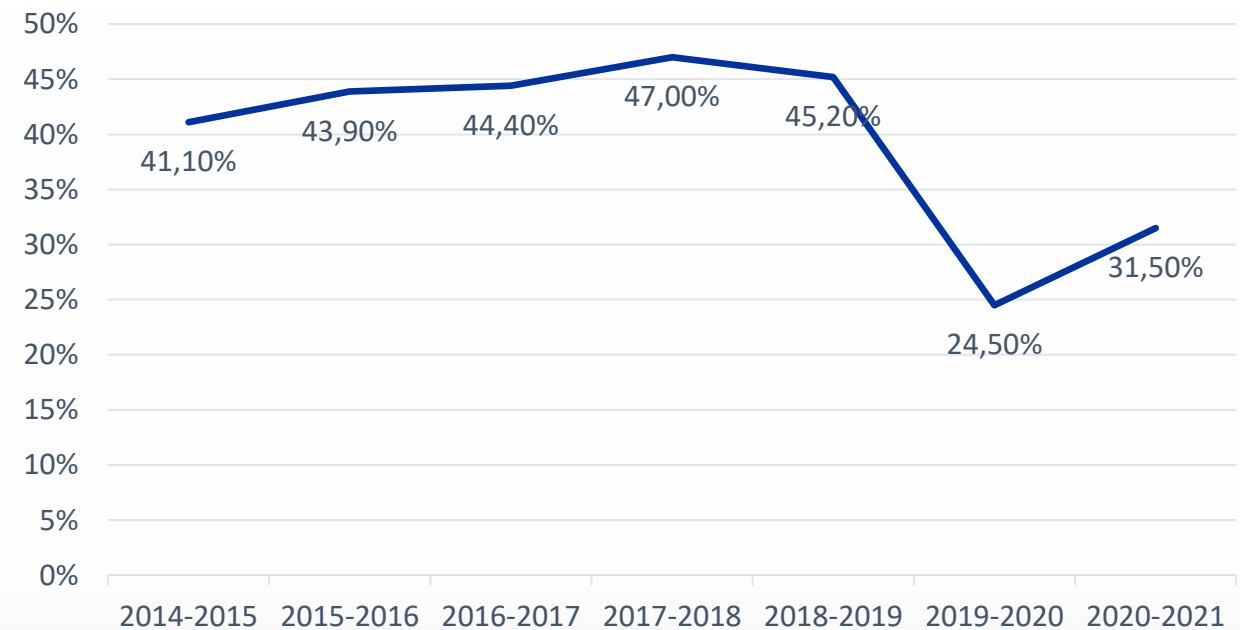

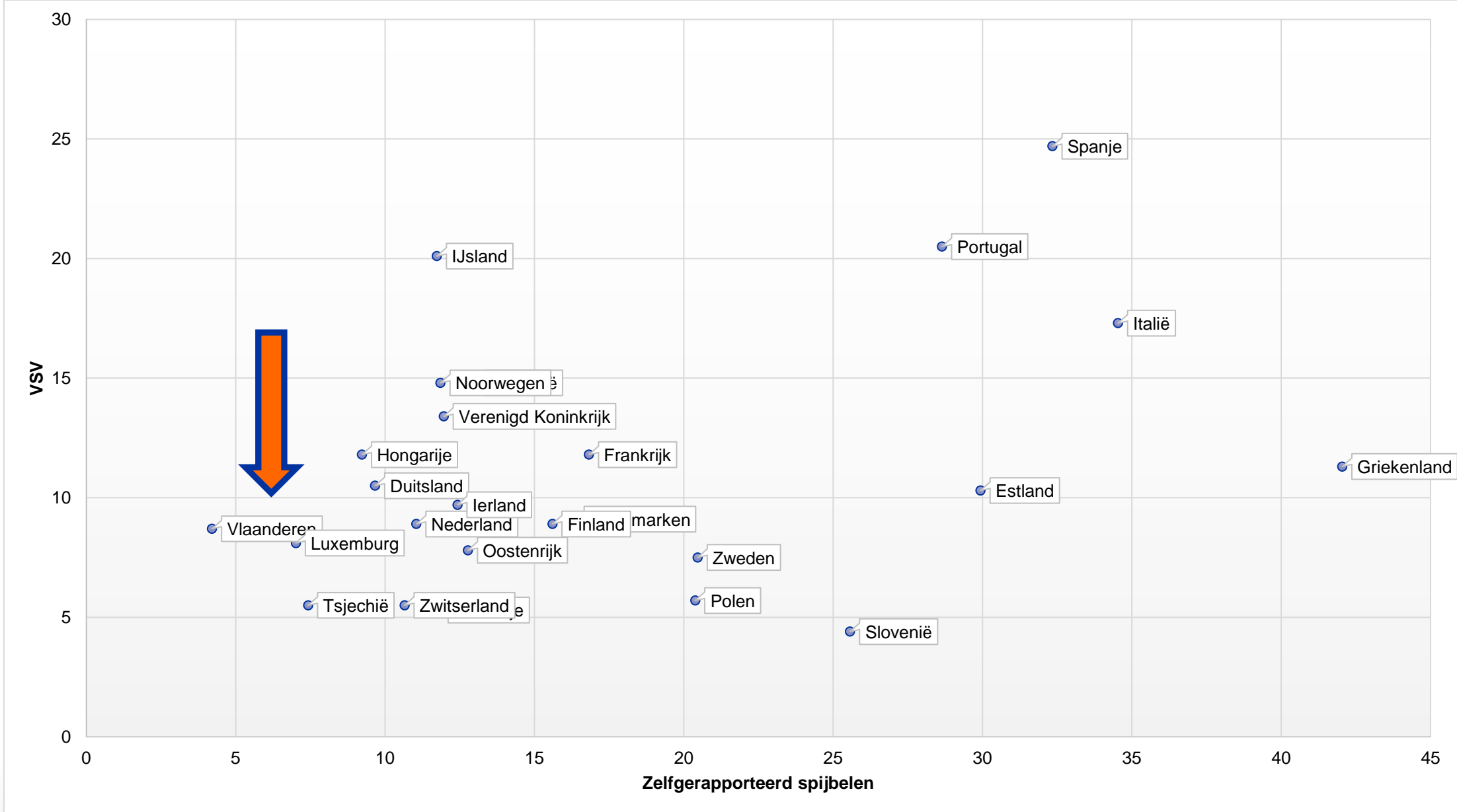
ONGERUSTHEID

Evolutie van het % leerlingen uit voltijds gewoon secundair onderwijs met >30 B-codes

Evolutie van het % leerlingen uit deeltijds beroepssecundair onderwijs met >30 B-codes

UITGANGSPUNT ONDERZOEK NAAR SPIJBELLEN

- Spijbelen als *belangrijk* fenomeen (signaalverzuim)
- Spijbelen als *moeilijk grijpbaar* fenomeen
 - Wat is spijbelen eigenlijk?
 - Al bij al geringe prevalentie van spijbelen
 - Vaak moeilijk te remediëren
 - ➔ Beleid gevangen tussen *repressie* en *zorg*
- Spijbelen als voorwerp voor *beleidsaandacht*

DEZE PRESENTATIE

1) Hoe krijgen we meer grip op de spijsbelproblematiek?

- A. Bespreken van het voorkomen en de kenmerken van spijsbelen
- B. Binding als mechanisme om de complexiteit van spijsbelen te ontrafelen

2) Wat kunnen scholen (of lokaal beleid) doen?

- A. Binding in de praktijk => schoolklimaat
- B. Aanklampend beleid via registratiedata

PA: PROBLEMATISCHE AFWEZIGHEDEN

Minstens 30 halve dagen van geregistreeerde problematische afwezigheid

Cijfers schooljaar 2018-2019 (pre-corona)

- 3,07% van de schoolbevolking secundair onderwijs
- Extreme verschillen types onderwijs
 - Deeltijds Beroepsonderwijs: 45,2%
 - Voltijds gewoon onderwijs:
 - 3de graad ASO: 0,3%
 - 3de graad KSO: 2,1%
 - 3de graad TSO: 1,6%
 - 3de graad BSO 6,9%

'NU IS HIJ OP GEEN ENKELE SCHOOL MEER WELKOM', ZEGT ZIJN MOEDER. 'WE ZITTEN VAST. ALLES WAT IK MAAR KON BEDENKEN, HEB IK UITGEPROBEERD. IK SPRAK MET MENSEN VAN HET CENTRUM VOOR LEERLINGENBEGELEIDING (CLB), MET LEERKRACHTEN, MET DE SCHOOLDIRECTIE. IK ZAT LETTERLIJK MEER OP SCHOOL DAN HIJ.'

PROFIEL VAN LEERLINGEN MET > 30 B-CODES

- Jongens
- DBSO
- GOK-indicatoren:
 - Moeder is laag opgeleid
 - Men spreekt thuis geen Nederlands
 - Men woont in een buurt met veel schoolachterstand
 - Men ontvangt thuis een schooltoelage

PA: GEVOLGEN

Wat zijn de resultaten van problematisch afwezige leerlingen in het schooljaar waarin men voor de eerste keer de drempel van 30 B-codes overschrijdt?

Uitkomst einde schooljaar 1 ^{ste} keer >30 B-codes	%
Geslaagd	21,8
Deels geslaagd	4,4
Niet geslaagd	49,1
Uitgestroomd	24,6

Zeer moeilijk om hardnekkige spijbelaars te herintegreren op de schoolbanken

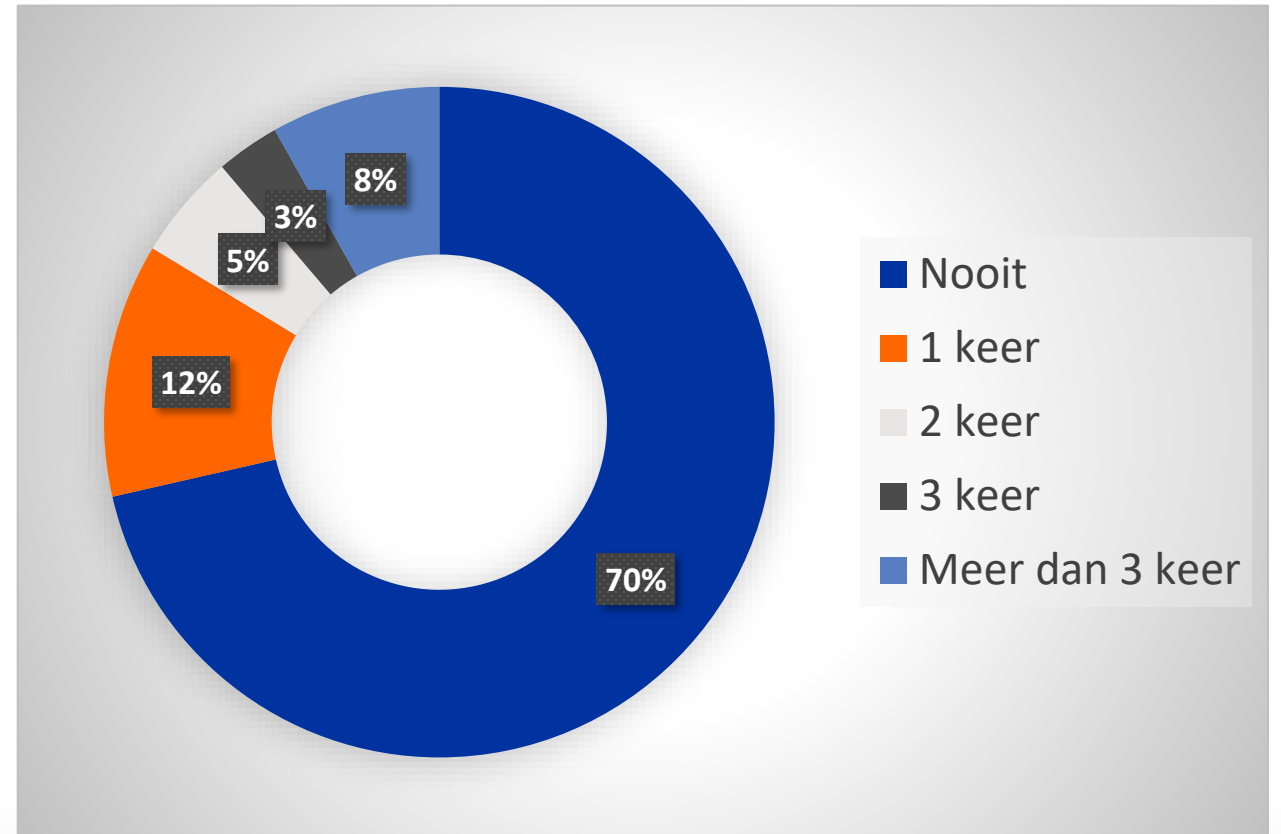
Het belang van preventie in een aanklampend beleid dat inzet op vroeg ingrijpen

ZELFGERAPPORTEERD SPIJBELEN IN VLAANDEREN

PREVALENTIE

- Hoeveel keer heb je dit schooljaar gespijbeld (=weggebleven van school zonder geldige reden?)
 - 4189 leerlingen uit 62 scholen
- Occasioneel spijbelen ontspoot niet altijd

Scholen	%
Min	3,1
Max	58,3
Gemiddelde	27,9

SPIJBELN IN VLAANDEREN

SPIJBELKENMERKEN

- Frequentie spijbelen
- Duur van het spijbelen
- Ouders / voogd op de hoogte of zelfs toestemming gegeven
- Plaats waar men de spijbeltijd doorbrengt
- Alleen of met anderen
- Tijdstip waarop beslissing tot spijbelen genomen werd
- Wie nam het initiatief
- Spijbelen om een specifieke les te missen

ZELFGERAPPORTEERD SPIJBELN IN VLAANDEREN

KENMERKEN

Kenmerken spijbelen

	Spijbel (2012)	LISO (2017)
Plaats spijbelen: Thuis	56%	51%
Plaats spijbelen: Openbare plaats (bv. Op café)	18%	16%
Ouders op de hoogte? Ja, maar geen toestemming	18%	17%
Ouders op de hoogte? Ja, en ze gaven toestemming	35%	32%
Ik was tijdens het spijbelen: alleen	39%	36%
Ik was tijdens het spijbelen: bij vrienden die niet meer of naar een andere school gaan	16%	9%
Ik besliste minstens een dag op voorhand te zullen spijbelen	39%	39%
Ik besliste op het ogenblik zelf	27%	27%

ZELFGERAPPORTEERD SPIJBELLEN IN VLAANDEREN

KENMERKEN

Kenmerken spijbelen

	Spijbel (2012)	LISO (2017)
Spijbelde NIET om een bepaalde les te missen	55%	60%
Spijbelde meerdere keren of vaak om een bepaalde les te missen	20%	15%
Spijbelde zonder dat iemand mij aanspoorde	80%	74%
Spijbelde omdat andere schoolgaande vrienden het voorstelden	14%	20%

- Dé spijbelaars bestaat niet (<-> klassieke beeld van de spijbelaar)
- Occasionele spijbelaars vormen een heterogene groep (<-> problematische spijbelaars)
- Hoe reageren we het best tegen laagdrempelig spijbelen gegeven de heterogeniteit van deze groep?
- Zijn er bepaalde algemene maatregelen die succesvol zijn?

WIE ZIJN DE OCCASIONELE SPIJBELAARS?

Spijbelen komt meer voor bij leerlingen:

- In de hogere leerjaren secundair onderwijs
- Jongens
- Bij jongeren uit sociaaleconomisch achtergestelde gezinnen (kleine verschillen)
- Jongeren met een migratieachtergrond/waar thuis geen Nederlands gesproken wordt
- Jongeren wiens vrienden niet op hun school zitten/ jongeren met oudere vrienden
- Jongeren met een problematische schoolloopbaan
- Jongeren met een intensieve vrijetijdsbesteding – bijjob tijdens de week (vooral horeca)
- Jongeren die technisch of beroepsonderwijs volgen
- Jongeren die schoollopen in scholen met veel spijbelaars
- Jongeren die een slechte relatie met leerkrachten/ouders hebben

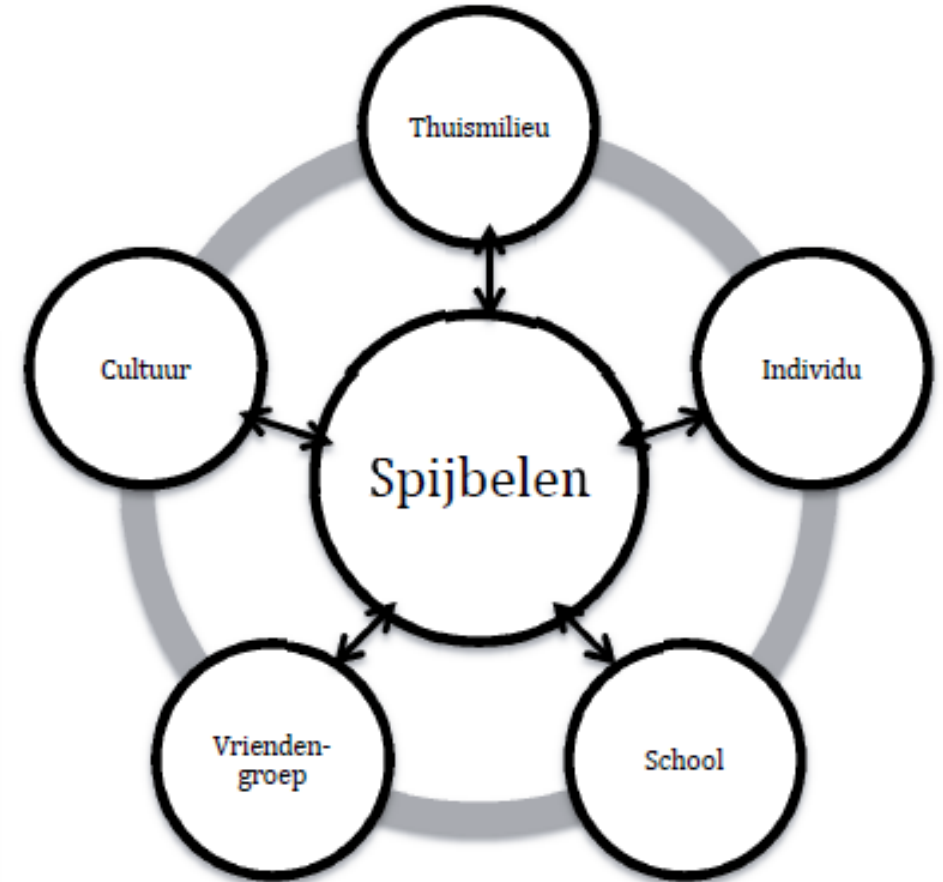
WIE ZIJN DE OCCASIONELE SPIJBELAARS?

Vaststelling:

- Er hangen veel factoren samen met spijbelen
- Sommige spreken elkaar tegen
 - Intensieve hobby <-> jongeren zonder hobby
- Spijbelen komt zelden alleen voor (ingebed probleem)
- Onmogelijk om causaliteit te bepalen
 - Slechte schoolprestaties -> spijbelen OF spijbelen -> slechte schoolprestaties

SPIJBELLEN ALS EEN GEBREK AAN BINDING

- De kans op spijbelen neemt toe naarmate schoolbinding afneemt
 - Redenen kunnen zeer divers zijn → altijd binding
- Binding is geen label, maar manier van interpreteren
 - Stappen af van causale logica
 - GEEN eigenschap van individuen
 - WEL eigenschap van een relatie (kwaliteit van die relatie)
 - <-> schoolwelbevinden
 - Bv.: sterke binding en laag welbevinden

SPIJBELLEN ALS EEN GEBREK AAN BINDING

- Toename/ afname schoolbinding is dynamisch proces
 - Ontwikkeling van schoolbinding verloopt gradueel vanaf jongeren naar school gaan
 - Binding zwakt af naarmate leerlingen meer spijbelen
- Dit proces is niet individueel, maar relationeel
 - Verlies aan binding = angst om betrappt te worden
 - Illustreert relationele aspect & verlies aan binding

Ik denk dat ik wel gewoon ga stoppen (met spijbelen) van het moment dat ik dat spijbelcontract heb. Ik ben ook zo, ik ben gewoon zo iemand dat zijn reserves er heel snel doorjaagt. Als het op is, is het op. Zoals nu, allez, als mijn 10, als ik die 10 b-codes heb, dan stop ik gewoon. Hetzelfde met mijn geld, mijn geld, ik doe daar mee wat ik wil, als het op is, is het op en ik zal daar ook nooit over klagen... ik heb gedaan wat ik wou, ik heb daar heel veel plezier aan gehad nu het op is, is het op. Het gaat hetzelfde zijn met die b-codes, heb ik er 10, dan stop ik ermee'.

SPIJBELEN ALS EEN GEBREK AAN BINDING

Interviewer: 'Herinner je je nog de eerste keer dat je spijbelde?'

Jona: 'Goh, ik denk dat een heel normale reactie bij mensen die voort het eerst spijbelen gewoon echt paranoia is. Euhm bang dat je iemand tegenkomt ja.'

Interviewer: 'Dus dan is het toch een belangrijke stap om te zetten die eerste keer?'

Jona: 'Ja. Ik denk zo de eerste paar keer, dat je dan echt heel paranoia bent, en vanaf dan wordt dat lakser en lakser.'

Interviewer: 'En achteraf, hoe voelt ge u dan, na de eerste keer? Is dat een opluchting?'

Jona: 'Dat is een opluchting van, ze hebben mij niet gepakt'

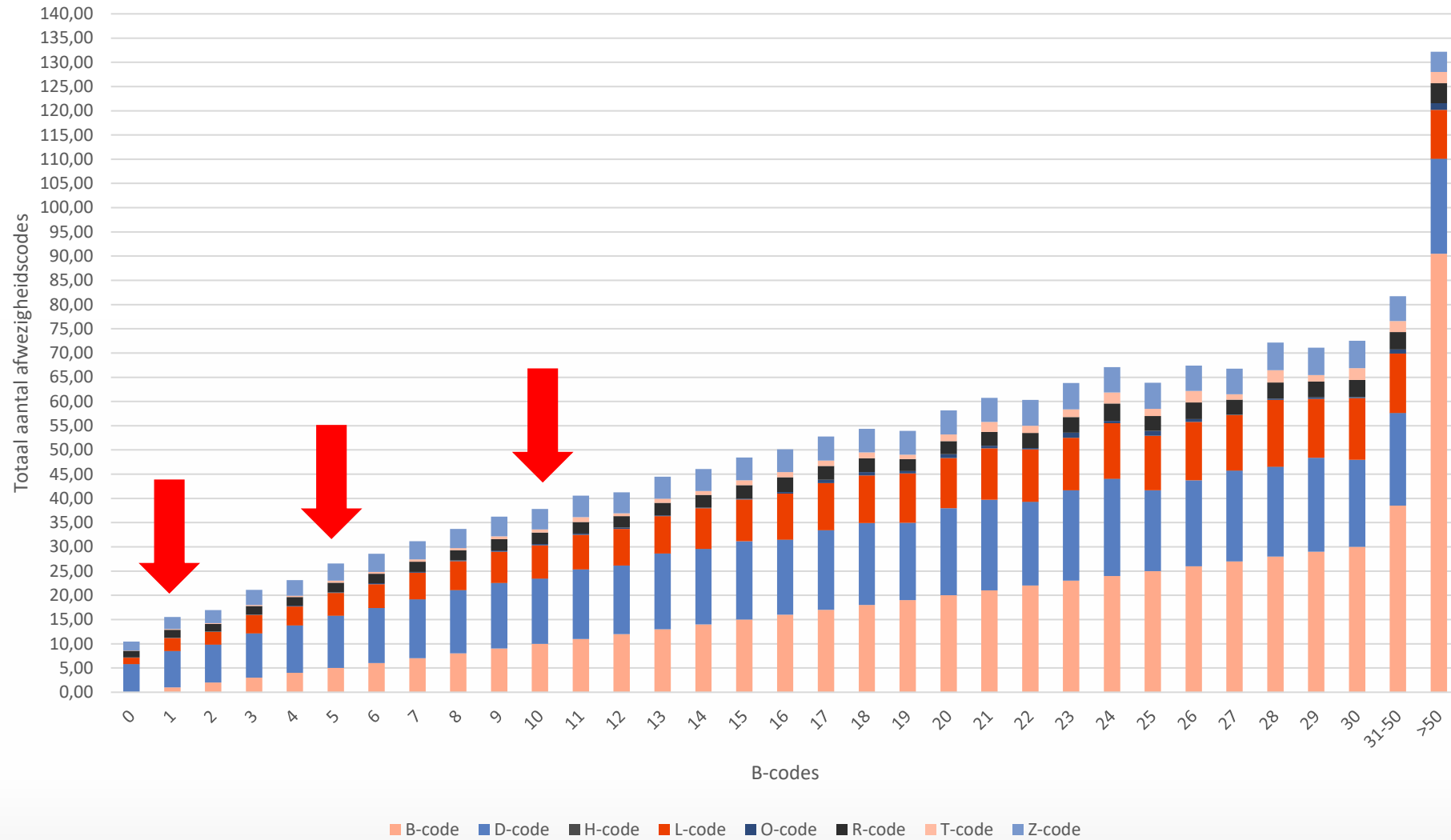
Interviewer: 'Ben je dan ook tevreden? Was het de moeite?'

Jona: 'Ja, ik denk als ge niet gepakt wordt, dat het sowieso de moeite is.'

Interviewer: 'En daarna?'

Jona: 'En dat geeft geen kick meer gelijk in het begin. In het begin deed ik het nog echt voor de kick. En daarna deed ik het gewoon omdat ik geen zin had, en als ze mij dan zouden pakken, ja ok, dan hebben ze mij gepakt, en dan zal ik mijn straf aanvaarden, maar ik heb dan wel niet die les moeten volgen'.

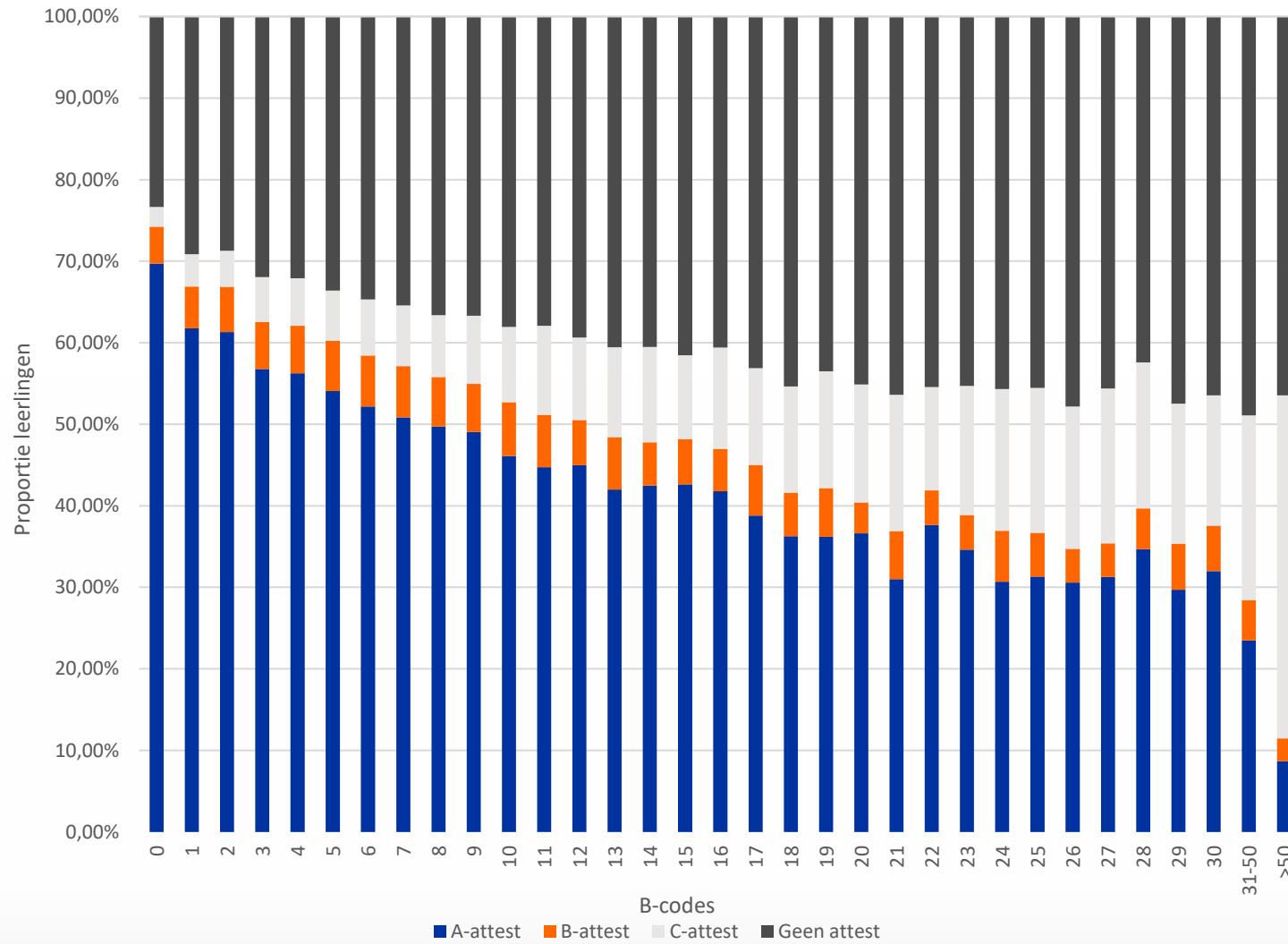
Gemiddeld aantal afwezigheidscodes per B-code voor leerlingen in de tweede en derde graad secundair onderwijs Vlaanderen schooljaar 2014-2015

SPIJBELLEN ALS EEN GEBREK AAN BINDING

- Vooral laagdrempelige spijbelaars combineren B-codes met andere afwezigheden
- Achter een relatief laag aantal B-codes gaat vaak een grotere afwezigheidsproblematiek schuil
- B-codes zeggen lang niet alles
- Vanuit bindingsperspectief is het logischer om naar alle afwezigheden te kijken
- Ook laagdrempelig spijbelen (op basis van B-codes) lijkt minder onschuldig dan het lijkt

Percentage leerlingen in de tweede en derde graad secundair onderwijs Vlaanderen schooljaar 2014-2015 per attest en per B-code

BINDING LIJKT NUTTIG OM OCCASIONEEL SPIJBELLEN TE BEGRIJPEN

BINDING TOETSEN

Drie spijbeltypes (1) Thuisblijvers (2) Traditionele spijbelaars (3) Gedoogde sociale spijbelaars op basis van combinatie spijbelkenmerken:

- Locatie van het spijbelen
- Ouders op de hoogte van het spijbelen
- Alleen of in groep
- Intentie van het spijbelen

TYPES VAN OCCASIONEEL SPIJBELLEN

Drie spijbeltypes:

1. Thuisblijvers:

- Thuis – alleen – ouders op de hoogte – migratieachtergrond – lage SES

Wiens keuze was het om te spijbelen? “Tussen de twee, maar soms was dat ook door mijn moeder, die verstaat geen Nederlands, en ik moest die toen gaan helpen, papieren, advocaat, want mijn vader zit eigenlijk in de gevangenis, en dat zorgt altijd voor problemen, en je moet dan alles regelen met advocaten, gerecht, ...”

TYPES VAN OCCASIONEEL SPIJBELEN

Drie spijbeltypes:

2. Traditionele spijbelaars:

- Nooit thuis – in groep – ouders niet op de hoogte – lage SES

Toen was ik veertien denk ik. Dat was eigenlijk wel een beetje adrenaline, van ik kan gepakt worden. Dat was in Antwerpen, beetje op de Meir lopen, beetje hangen, mja, als het tijd was om van school naar huis te gaan, dan ging ik ook naar huis, en dan vroegen ze, hoe was het op school? Goed eh.”

TYPES VAN OCCASIONEEL SPIJBELEN

Drie spijbeltypes:

3. Gedoogde sociale spijbelaars:

- Zowel thuis als andere locatie – in groep – ouders op de hoogte – geen migratieachtergrond – middenklasse

In Sandwell (UK) werd gedurende vier maanden intensief naar spijbelaars gespeurd in shoppingcenters en winkelstraten. Van de 715 betrapte spijbelaars, waren 627 spijbelaars (88%) in gezelschap van een ouder of voogd (Sandwell LEA, 2000).

OCCASIONEEL SPIJBELEN EN BINDING

Drie spijbeltypes:

- Drie spijbeltypes verschillen in sociale achtergrond
- Hoe relateren ze aan schoolbinding?
- Alle drie spijbeltypes rapporteren een zwakkere binding met de school

TUSSENTIJD'S BESLUIT

- Kenmerken van spijbelen gaan in tegen het gangbare beeld van spijbelen
 - Ook in de praktijk:
 - Discrepantie tussen perceptie van directeurs en zelfgerapporteerd spijbelen
 - Ongeveer 60% van de leerlingen geeft aan dat zijn spijbelen nooit ontdekt werd
 - Occasionele spijbelaars vormen een heterogene groep
 - Door naar kenmerken van spijbelen te kijken krijgen we meer zicht op deze heterogeniteit
- ➔ zonder te peilen naar oorzaken van spijbelen kan je niet effectief reageren op (laagdrempelig) spijbelen (cf., strafstudie)

TUSSENTIJD'S BESLUIT

- Belang van preventie en vroeg ingrijpen met aanklampend beleid
 - Spijbelen kan ontsporen
 - Ook laagdrempelig spijbelen heeft negatieve consequenties
- Ondersteunt onze focus op occasionele spijbelaars, MAAR
 - Manifesteert zich in verschillende vormen
 - Heterogene groep
- Binding om grip te krijgen op de spijbelproblematiek
 - Handig als analytisch instrument, MAAR
 - Hoe werkt binding in de praktijk?
 - Hoe kan men binding op school versterken?

VERVOLG VAN DEZE PRESENTATIE

- 1) Welke interventies werken?
- 2) Hoe een preventief beleid op school vorm geven?

WELKE INTERVENTIES WERKEN?

SYSTEMATISCHE LITERATUURSTUDIE

- Review van interventies en effecten op spijbelen
- Vooral interventies die op het schoolbindingsperspectief steunen, leveren gunstige effecten op.
- Interventies die uitsluitend steunen op belonen en bestraffen werken niet:
 - Straf werkt vaak voor de eerste keer, maar bij herhaling niet of zelfs contraproductief
 - Op lange termijn neemt het spijbelen zelf toe

WELKE INTERVENTIES WERKEN?

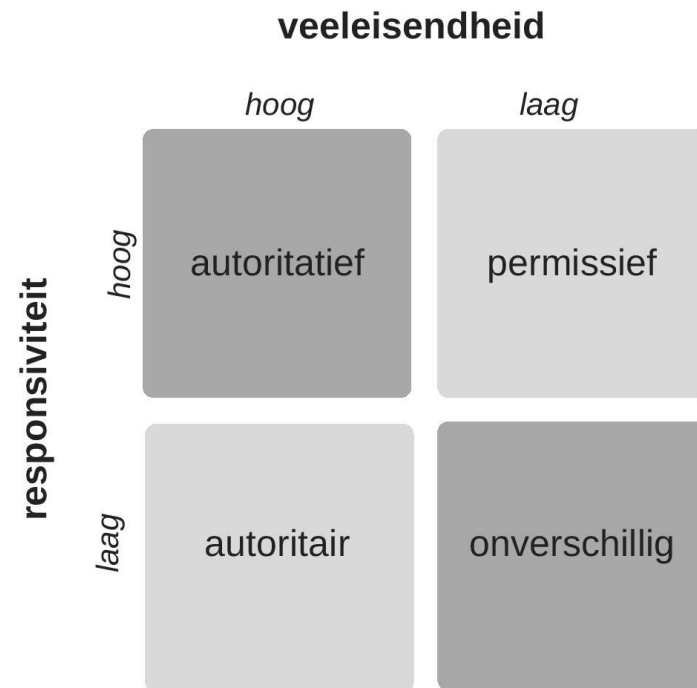
HET BELANG VAN SCHOOLBINDING

- Valt te verwachten vanuit schoolbindingsperspectief
 - Sanctionering veronderstelt binding
 - Sancties worden efficiënter naarmate binding sterker is
 - Hoe meer een leerling spijbelt, hoe zwakker invloed die sancties kunnen uitoefenen
 - Sanctioneren bij leerlingen met zwakke schoolbinding heeft geen zin
- Maar, we sanctioneren in de praktijk vaak te laat (via B-codes)
 - Zeker in scholen met veel spijbelaars
- Indien we enkel sanctioneren, werken we dan ook aan de achterliggende oorzaken van spijbelen?
 - Moet het niet andersom? Eerste oorzaken identificeren en dan maatregelen nemen
 - In praktijk vaak strafstudie als structurele maatregel

HOE WERKEN AAN BINDING OP SCHOOL?

- Niet alleen een kwestie op *individueel* niveau
 - Responsieve leerkracht (ik heb je gemist)
 - Individuele trajecten ...
- Ook belangrijk op *school*/niveau (binding als contextkenmerk)
 - Belang van schoolklimaat
 - Welke schoolklimaat genereert binding?
 - Vandaag veel aandacht voor responsiviteit
 - Ook belangrijk om de lat hoog te leggen

HOE WERKEN AAN BINDING OP SCHOOL?

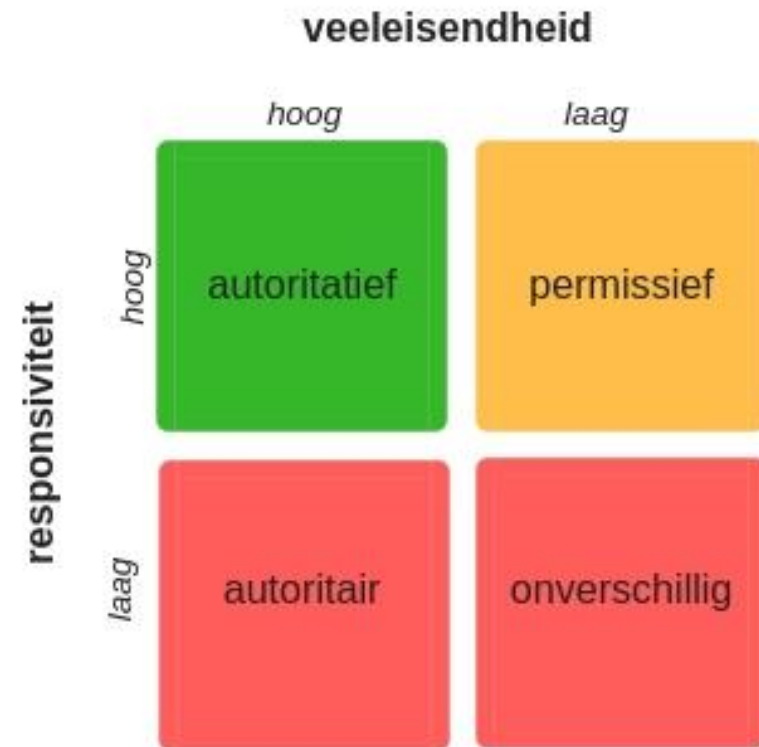

WAT LEER HET ONDERZOEK?

KEPPENS & SPRUYT, 2017

- Twee onderzoeksvragen:
 - Welke type scholen hebben het minst spijbelaars, na controle voor instroomkenmerken?
 - En zo ja, verklaart binding dat patroon?
- Data PISA 2012 (15 jarigen; N = 2620)
- Spijbelen is in deze analyse beperkt tot class skipping in de afgelopen 2 weken (= laagdrempelige vorm van spijbelen)

HOE WERKEN AAN BINDING OP SCHOOL?

HOE WERKEN AAN BINDING OP SCHOOL?

BEVINDINGEN

- Spijbelen is laagst in scholen met een autoritatief schoolklimaat
- Iets hoger bij een permissief schoolklimaat
- Hoogst in scholen met een onverschillig en autoritair schoolklimaat
- Effect van schoolklimaat loopt via individuele binding

DUS

- Scholen kunnen aan binding werken via schoolklimaat
- Responsiviteit als noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde
- Scholen kunnen het verschil maken (MAAR ...)

WELKE INTERVENTIES WERKEN?

RANDVOORWAARDEN

- Succesvolle beleidsprogramma's ten aanzien van spijbelen zetten in op 3 pijlers:
 - Preventie (& identificatie)
 - Interventie
 - Compensatie
- Inzetten op afzonderlijke pijlers onvoldoende
- 3 pijlers moeten ook op elkaar worden afgestemd
- ➔ Volledige zorgcontinuüm afdekken
- ➔ Project aanbieden op basis van de zorgbehoefte, en niet op basis van het aanbod

WELKE INTERVENTIES WERKEN?

RANDVOORWAARDEN

- Succesvolle beleidsprogramma's ten aanzien van spijbelen implementeren (simultaan) op verschillende niveaus:
 - Binnen de school
 - Tussen scholen en lokale partners (gemeente)
 - Provinciaal & Vlaams niveau
- Belang van coördinator

WELKE INTERVENTIES WERKEN?

BELANG VAN ACCURATE REGISTRATIEDATA

- Afwezigheidsbeleid steunt op B-codes
- Vergelijking administratieve data afwezigheden (B-codes) met zelfgerapporteerd spijbelen bij dezelfde groep leerlingen
- Leerlingen behalen ongeveer dubbel zoveel B-codes tegenover zelfgerapporteerd spijbelen
- Opmerkelijk zwak verband tussen zelfgerapporteerde en geregistreerde ongeoorloofde afwezigheden
- Leerlingen die aantikken op de GOK-indicatoren hebben meer B-codes tegenover zelfgerapporteerd spijbelen
- Ook tussen scholen aanzienlijke verschillen in de mate waarin geregistreerde en zelfgerapporteerde afwezigheden matchen
 - Registratiedata gebruiken om beleid te optimaliseren

AFSLUITENDE BEDENKINGEN

- Onschuldig spijbelen bestaat niet en spijbelen komt in elke school voor
 - Aandacht voor occasioneel spijbelen niet enkel vanuit preventief oogpunt !
- Spanning:
 - Laagdrempelig spijbelen als signaalverzuim = elke B-code telt => best zo vroeg mogelijk ingrijpen
 - Laagdrempelig spijbelen het moeilijkst zichtbaar via B-codes
 - Berekend spijbelen
 - Leerlingen combineren afwezigheden
 - We grijpen vaak te laat in tegen spijbelen?
 - Kijk naar alle afwezigheden !

BINDING IS HANDIG ALS ANALYTISCH INSTRUMENT,
HANDIG OM SPIJBELEN TE BEGRIJPEN EN DE
COMPLEXITEIT TE ONTRAFELLEN

MAAR, JE KAN ER OOK BELEID MEE VOEREN
(AFTOETSEN WELKE MAATREGELEN ZULLEN
WERKEN EN WELKE NIET)

SANCTIONEREN VERONDERSTELT BINDING

“Moest mijn vorige school, hoe groot ze ook is, per leerling een mapje bijhouden, want daar op school ... werkten daar 50 mensen aan het secretariaat, iedereen had daar zijn eigen mapje dus als ik dat iedere keer aan iemand anders afgaf, die gingen daar nooit achterkomen”

VERDER LEZEN?

<https://torvub.be>

<https://www.insa.network>

Gil.Keppens@vub.be

VRIJE
UNIVERSITEIT
BRUSSEL

International Network
for School Attendance

